

Н.В.Лесняк, О.І.Мельничайко

ТВІР ЗА КАРТИНОЮ

Методичні рекомендації

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН

ББК 81.2Укр-922

Л50

Головний редактор

Будний Б.Є.

Охороняється законом про авторське право.

Жодна частина цього видання не може бути використана чи відтворена в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.

Л50 Лесняк Н.В., Мельничайко О.І.

Твір за картиною. *Методичні рекомендації.* —

Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. — 88 с.

ISBN 966-7924-18-1

Пропонований посібник містить матеріал, який з успіхом можна використати під час підготовки учнів середніх і старших класів до написання творчих робіт за картинами українських художників. Він сприятиме формуванню патріотичних почуттів, інтелектуальному та естетичному розвитку школярів.

Посібник виданий на допомогу вчителям української мови та літератури і студентам–філологам.

ББК 81.2Укр-922

© Лесняк Н.В., Мельничайко О.І., 2001

© Навчальна книга – Богдан,

макет, художнє оформлення, 2001

ISBN 966-7924-18-1

ПІДГОТОВКА ДО ТВОРУ ЗА КАРТИНОЮ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА «АВТОПОРТРЕТ»

Слово про художника

Упродовж свого творчого життя Шевченко створив понад 30 малярських та графічних автопортретів, в яких передав складну «лінію» своїх думок, почуттів, переживань майже за два десятиліття.

Автопортрет 1840 р. є чудовим заспівом Шевченка-митця до його великої саги психологічного аналізу.

Викуп Т.Г.Шевченка з кріпацтва 1838 р. буквально осяяв його життя. Того ж року він стає учнем Академії мистецтв. Професор Карл Брюллов, художник зі світовим ім'ям, розкриває йому таємниці мистецтва і малярства. Хист Тараса в рисунку і малярстві розкрився настільки, що рада академії одразу зарахувала його на навчання до четвертого класу.

У холодному імлістому Петербурзі Шевченка часто огортала туга за рідними, за Україною. Але усвідомлення того, що він, син закріпачених селян і сам недавній кріпак, тепер вільний громадянин і вчиться на професійного художника в прославленій академії, зігрівало душу, вселяло надії, примножувало сили.

1838–1840 роки — час, коли в Шевченка виростили творчі крила. Саме в період духовного і творчого піднесення Шевченко вирішив намалювати автопортрет. Мабуть, він приурочив його до свого 26-річчя. Це яскравий твір романтизму, що характеризується передусім глибоким психологізмом, тонким самоаналізом, вишуканими засобами виразності.

Осмислення картини за запитаннями

- ✓ Який емоційний стан виразив Шевченко у своєму портреті?
- ✓ Які риси характеру відображені в автопортреті?
- ✓ Які художні деталі передають внутрішній стан героя картини?
- ✓ Що прагнув підкреслити художник за допомогою світла і тіні?
- ✓ Що відбилося в погляді юнака?
- ✓ Який ефектний прийом використав художник?

Добір робочого матеріалу

Образотворча лексика: акварель, портрет, погруддя, автопортрет, анфас, напівпрофіль, маляр, малярство, живописець, портретист, митець, малюнок одноплановий, напівпрозорі тіні, тіні, напівтіні, затінення, заокруглення, обрам-

лення, колір, кольорова гама, світло, відблиски, плями, різкі контрасти, відтінки; тони нейтральні, контрастні, м'які; тло, полотно, картина, мистецький твір, жанр.

Нейтральна та емоційна лексика:

поворот голови — легкий, граціозний;

очі — глибокі, розумні;

погляд — зосереджений, пильний, всепроникний, насторожений, серйозний;

чоло — високе, чисте, яскраво осяяне, широке;

губи — стиснуті, припухлі;

обличчя — молоде, приємне, привабливе, обрамлене волоссям;

внутрішня сутність — насторожений, замислений, зосереджений, незламна воля, незламний дух, високий дух, незламний характер, висока гідність, тонка інтелігентність, інтуїтивне відчуття.

Прочитання картини

Автопортрет Шевченка не одноплановий. У ньому ліричне поєднується з драматичним, замріяність — з тривогою, добросердечність — із сумом, бадьорість — з легкою втомою. Гарний, сповнений гідності й граціозності поворот голови до глядача — і ми бачимо зосереджене обличчя молодої людини. Світло вихоплює з півтемряви лише обличчя, все інше ховається у напівпрозорих тінях. Яскраво осяяне чоло і загінені очі. За допомогою світла і тіні Шевченко намагається підкреслити, виділити те, на що насамперед має звернути увагу глядач. Може здатися дивним, що найпромовистіший елемент портрета, який художники намагаються різними способами виділити, «дзеркало душі» — очі, Шевченко, навпаки, загінув. Та якщо придивитись уважніше, помітимо, що погляд його очей — всепроникний, сповнений невисловленого запитання, це гостре, насторожене, драматичне вдивляння в життя, в людей. Ця аж ніяк не юнацька замисленість у глибоких, прикритих стомленими червонуватими повіками очах двадцятишестирічного Шевченка здається дивною на округлому, без жодної зморшки обличчі. Рожеві, злегка припухлі уста, ніжна заокругленість щік і підборіддя, ідеально чисте чоло, обрамлене темним волоссям, — і раптом цей погляд, цей різкий, майже трагічний злам брів.

У не по літах серйозному погляді відбилоса нелегке його життя: сирітство, поневіряння, приниження, яких він зазнав, будучи кріпаком. Це образ юнака, якого суворі обставини рано зробили дорослим. Водночас це характерний портрет інтелігента.

Милуючись молодим привабливим обличчям, окрасою якого є передусім високе, мовби виточене з мармуру, чоло, ми все ж не можемо не відчуті і розд-

воєності. З одного боку, задоволення, зумовлене усвідомленням недавно здо-
бутої волі, з другого — драматичне переживання за народ і, може, інтуїтивне
передчуття нелегкого майбутнього.

Образотворчі засоби, особливо колір і світло, допомагають художникові
втїлити свій задум. Скрізь помітні різкі контрасти. Їх ми бачимо у змаганнях
теплих і холодних відтінків, де рідко зустрінеш нейтральний тон. М'яко про-
писуючи деталі, Шевченко добирає насичені барви. Зокрема, незначні вкрап-
лення червоного (повіки, вуста, комірець, обрамлення щоки) на зелено-голу-
буватому тлі затемненого полотна акцентують саме на них увагу.

У портреті відображені висока гідність молодого людини, незламна воля,
високий дух творчої особистості.

Орієнтовні творчі завдання

Поміркуйте над питаннями:

- ✓ Яким було життя людини, зображеної на портреті? З чого це видно?
- ✓ Чому художник використав для змалювання портрета такі різко контрастні
кольори?

ПІДГОТОВКА ДО ТВОРУ ЗА ЖАНРОВОЮ КАРТИНОЮ Т.Г.ШЕВЧЕНКА «КАТЕРИНА»

Слово про Шевченка-художника

В історії світової культури Шевченко посідає особливе місце. Природа
щедро наділила кріпацького сина не лише поетичним генієм, а й талантом ху-
дожника, які ніколи не зраджували йому, навіть у години страждань і тяжкої
неволі. Для Шевченка малювання стало потребою, вираженням його творчого
духу. У Шевченкові поєднувались водночас поет і художник. Мистецьких тво-
рів — олійних картин, акварелей, малюнків до нас дійшло майже 1200. Ця
кількість свідчить про його глибоку закоханість у малярство. Не випадково
його твори виставлялись на академічних виставках, за видатні успіхи у гра-
вюрі Шевченкові було присвоєно звання академіка.

Т.Г.Шевченко зумів передати у своїх живописних творах любов до україн-
ського народу, тривогу за долю України.

Дослідники живописної спадщини Шевченка зазначають, що картину «Ка-
терина» він написав 1842 року. Уперше героїнею живописного полотна стала

Осмилення картини за запитаннями

- ✓ До якого жанру належить картина?
- ✓ Чи можна визначити її тему і головну думку?
- ✓ Що зображено на першому плані? Яким є правий берег?
- ✓ Що зображено на другому плані?
- ✓ Чим досягається відчуття простору?
- ✓ Які засоби використав художник для створення уяви про велич ріки?
- ✓ Які кольори переважають — теплі чи холодні? Чому?
- ✓ Яку пору року зображено на полотні?
- ✓ Що можна сказати про погоду?
- ✓ Яке загальне враження справляє картина?

Добір робочого матеріалу

Зображені об'єкти: ріка, береги, небо, трава, дерева, кущі, стежка.

Характерні ознаки об'єктів:

Дніпро — широкий, спокійний, глибокий, холодний, величний;

берег — високий, крутий, стрімкий, оголений, піщаний; пологий, порослий, безлюдний; осяяний;

дерева — самотні, зелені, крислаті, гордовиті;

повітря — чисте, свіже, прохолодне;

небо — високе, безхмарне, чисте, лагідне, погідне;

хвильки — дрібні, ледь помітні;

плесо — рябе, безкрає, гладеньке;

кольори холодні: фіолетовий, бузковий, блідо-голубий, блакитний, зелений, темно-зелений, салатовий, зеленавий;

кольори теплі: світло-оранжевий, вохристий, червоно-брунатний, жовтий, золотистий;

горизонт, виднокіл, видноколо, виднокрай, виднокруг, обрії.

Прочитання картини

З високого берега Дніпра перед глядачем відкривається широка, простора панорама найбільшої української ріки, що в далекій перспективі, на обрії, непомітно зливається з небом, та два береги: високий правий і пологий лівий.

Автор змушує нас поглянути на Дніпро з високої кручі, щоб вразити його широтою, глибиною русла і величавою безмежністю. Славути несе свою чисту воду у вічність спокійно й велично. Ніщо не може зупинити цього постійного плину, як не може зупинити безперервного ходу історії.

Картина поділена по діагоналі на дві частини: зліва — правий берег стрімко переходить у зелену кручу, яка ніби нависає над піщаною смугою, що збігає до самої води. Справа, аж до виднокраю, — широке, наче море, водне плесо гордої ріки, що оминає невеликий виступ блідо-зеленого пологого лівого берега, густо порізаного дрібнесенькими затоками.

На першому плані — правий берег із протоптаною широкою доріжкою, чим автор підкреслює, що немало людей приходить сюди милуватися красою цього казкового краю. Загінюють доріжку високі дерева, що своїм міцним корінням тримають виступ, не дають йому осипатися. Підсилює це враження маленьке зачახле деревце, яке ніби з острахом дивиться вниз, чекаючи, що ось-ось звалиться на розігрітій сонцем пісок разом з порослою мохом і травою грудкою землі.

Спокійним і могутнім постає перед нами Дніпро. І хоч автор зобразив його на другому плані картини, саме ця частина є смисловим і ідейним її центром, і погляд глядача в першу чергу спрямовується на темно-фіолетове водне плесо. Цією барвою художник досягає враження бездонної глибини, великої сили водної стихії і природної краси.

Темні барви поступово переходять у блідіші, прозоріші по краях і на горизонті. Плавне злиття кольору води зі світло-голубою барвою чистого неба створює враження безконечності простору, нескінченності ріки. Все це сприймається як символ вічності нашого народу — господаря своєї землі.

Орієнтовні творчі завдання

- ✓ Напишіть твір-опис за картиною.
- ✓ Напишіть твір-роздум на одну з тем:
 - Про що я думаю, розглядаючи картину.
 - Які почуття викликає вигляд Дніпра.
 - Яку головну думку висловив художник своїм твором.
- ✓ Опишіть передній план картини.
- ✓ Опишіть загальний вигляд Дніпра.

ЗМІСТ

Вступне слово.....	3
Підготовка до твору за картиною Тараса Шевченка «Автопортрет».....	5
Підготовка до твору за жанровою картиною Тараса Шевченка «Катерина».....	7
Підготовка до твору за жанровою картиною Івана Їжакевича «Мені тринадцятий минало...».....	11
Підготовка до твору за жанровою картиною Івана Їжакевича «Тарас–пастух».....	14
Підготовка до твору за картиною Михайла Дерегуса «Малий Тарас слухає кобзаря».....	15
Підготовка до твору за картиною Олександра Мурашка «Похорон кошового».....	18
Робота за картиною Петра Андрусіва «Французькі посли у Ярослава Мудрого».....	21
Підготовка до твору–роздуму за картиною Антона Манастирського «Козацька школа».....	22
Підготовка до опису картини Антона Манастирського «Запорожець».....	24
Запитання і завдання за картиною Антона Манастирського «Смерть товариша».....	25
Підготовка до опису картини Фотія Красицького «Гість з Запоріжжя».....	25
Запитання і завдання за картиною Миколи Самокиша «Бій Максима Кривоноса з Ієремією Вишневецьким».....	28
Запитання і завдання за картиною Анатолія Пламеницького «Незабутнє. 1943».....	28
Підготовка до твору за картиною Сергія Васильківського «Козача левада».....	28
Запитання і завдання за картиною Сергія Васильківського «Козаки в степу».....	32
Підготовка до твору за картиною Григорія Світлицького «Рідний край».....	33

Підготовка до твору за картиною Костянтина Трутовського	
«Українська ніч».....	35
Підготовка до твору за картиною Миколи Мурашка	
«Вид на Дніпро».....	36
Підготовка до твору за картиною Руфіна Судковського	
«Сутінки».....	39
Запитання і завдання за картиною Руфіна Судковського	
«Корабель «Москва» у бурю».....	41
Підготовка до твору за картиною Миколи Глуценка	
«Зимовий день».....	41
Підготовка до опису місцевості за картиною Сергія Васильківського	
«Околиці Харкова. Куряж».....	44
Підготовка до твору за жанровою картиною Івана Їжакевича	
«Мама йде!».....	46
Підготовка до твору за картиною Михайла Божія	
«Медсестра».....	48
Підготовка до твору за картиною Ярослава Паладія	
«Коні на волі».....	51
Підготовка до твору за картиною Катерини Білокур	
«Квіти за тином».....	53
Підготовка до твору за картиною Катерини Білокур	
«Колгоспне поле».....	57
Підготовка до твору за картиною В.Навроцького	
«Натюрморт».....	59
Підготовка до опису пам'ятки культури.....	61
Підготовка до опису приміщення.....	63
Підготовка до опису предмета.....	65
Словник поєднання ключових слів.....	69
Тлумачний словник образотворчих термінів.....	70
Список використаної літератури.....	84

“КНИГА ПОШТОЮ” А/С 529

м. Тернопіль, 46008

т. (0352) 287489, 511141

(067) 3501870

mail@bohdan-books.com

Навчальне видання

ЛЕСНЯК Надія Володимирівна
МЕЛЬНИЧАЙКО Олександра Іванівна

ТВІР ЗА КАРТИНОЮ
Методичні рекомендації

Головний редактор
Б.Є. Будний

Редактор **І.М. Чорненька**
Комп'ютерна верстка **Н.О. Ягній**
Художник **Бейгер Л.А.**

Підписано до друку 27. 05. 2001. Формат 60х84/16. Папір газетний.
Гарнітура Таймс. Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 5,115.
Умовн. фарбо-відб. 5,115.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан».
46008, м.Тернопіль, вул. Танцорова, 14. А/с 534
Свідоцтво №24637417 від 13.11.97
тел./факс: (0352) 25-18-09, 43-00-46, 25-37-53, 25-28-41
E-mail: publishing@budny.te.ua
www.bohdan-books.com